

ВІДГУК

офіційного опонента

ДЕМЕЦЬКОЇ Владислави Валентинівни

про дисертацію

ЛЕБЕДЕВОЇ Ганни Вікторівни

«ВІДТВОРЕННЯ АВТОРСЬКИХ ХУДОЖНІХ КОДІВ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ П'ЄС В. ШЕКСПІРА «ОТЕЛЛО», «МАКБЕТ» І «СОН ЛІТНЬОЇ НОЧІ»,

поданої на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
за спеціальністю 10.02.16 – перекладознавство

Актуальність дослідження є безсумнівною, оскільки теоретико-методологічна база семіотики виступає ефективним знаряддям аналізу драматичних текстів в перекладі з огляду жанрової природи драми, в основу якої покладено одразу декілька кодів, множина значень яких неодмінно потребує відтворення в перекладі, а відтак адекватного вибору перекладацьких стратегій і тактик.

Новітній підхід до розробки проблематики перекладу драми зумовлює і мету дослідження, яка полягає у вивченні релевантності застосування семіотичного інструментарію в процесі відтворення авторського художнього коду В.Шекспіра в оригіналах і українських перекладах його п'єс «Отелло», «Макбет» і «Сон літньої ночі». Водночас фокус уваги зосереджено на визначенні безпосередніх форм реалізації семіотично навантажених одиниць в оригіналах п'єс та їх українських перекладах, а також аналізі стратегій, використаних українськими перекладачами в процесі відтворення таких одиниць, де стратегії складають один із формотворчих компонентів поняття індивідуально-перекладацького коду. Мета дисертаційної роботи логічно скоординувала завдання з предметом і об'єктом дослідження.

Матеріалом дослідження слугували оригінальні видання В. Шекспіра: трагедія «Отелло» (“The Tragedy of Othello, The Moor of Venice”), три її

переклади – П. Куліша, В. Щербаненка та І. Стещенко; трагедія «Макбет» (“The Tragedy of Macbeth”), п’ять її українських перекладів – Лесі Українки, П. Куліша, Б. Тена, Т. Осьмачки і Ю. Корецького; комедія «Сон літньої ночі» (“A Midsummer Night's Dream”) в перекладі Ю. Лісняка. Висновки дослідження валідні та відповідають вимогам, що висуваються до такого рівня науково-практичних розвідок, оскільки зроблені на основі загального обсягу опрацьованого матеріалу (4620с.), з якого вибрано й проаналізовано фрагменти, зорієнтовані на особливості відтворення семіотично навантажених одиниць, що формують художній код В. Шекспіра.

Беззаперечним є той фат, що рецензована дисертація визначається науковою новизною, яка полягає в тому, що в ній вперше: 1) досліджено механізм відтворення авторських художніх кодів через призму семіотики, що пропонує ефективний інструментарій аналізу драматичних текстів та пошуку креативних перекладацьких рішень, які враховують подвійну знакову природу драми; 2) проаналізовано поняття «знак» із позиції його референційного потенціалу (рівня абстрактності), який враховує образну множинність знакового підґрунтя драми, чим акцентує увагу на високій інтерпретативності, плюральності значень одиниць драматичного тексту, що, своєю чергою, слугує джерелом множинності потенційних версій перекладу драматичного твору; 3) надано критерії, за якими окреслено процес творення авторами значень, які реалізуються у вигляді семіотично навантажених одиниць, що формують потенційну структуру художнього коду автора; 4) окреслено поняття індивідуально-перекладацького коду, його складових та чинників, що впливають на його формування; 5) визначено особливості художнього коду автора через аналіз сукупності семіотично навантажених одиниць драматурга, виявлених в межах п’єс «Отелло», «Макбет» і «Сон літньої ночі» відповідно до визначених критеріїв; ідентифіковано безпосередні форми реалізації семіотично навантажених одиниць В.Шекспіра в українських перекладах; 6) шляхом зіставного перекладознавчого аналізу виокремлено індивідуальні перекладацькі підходи

та загальні тенденції у відтворенні семіотично навантажених одиниць В. Шекспіра в українських перекладах.

Теоретично значущими є положення дисертаційної праці про використання релевантного для аналізу перекладів драматичних творів семіотичного інструментарію, що враховує особливості драми як жанру з подвійною знаковою природою, а тому здатен спрямовувати перекладачів у бік вибору перекладацьких рішень, які б так само враховували образність та багатозначність мовних знаків, використовуваних авторами. Крім того, Г.В.Лебедева пропонує конкретні критерії пошуку текстових одиниць, яким автори надають особливих значень, та з множини яких видається можливим простежити тенденції формування художнього коду окремого автора. Відповідно, з огляду на те, яким чином перекладачі відтворюють такі одиниці, які стратегії використовують, чим при цьому офірують, дає уявлення й про характер індивідуально-перекладацьких кодів.

Представлений в дослідженні зіставний перекладознавчий аналіз семіотично навантажених одиниць, що містяться у п'єсах В. Шекспіра, збагачує теорію драматичного перекладу новими семіотичними знаряддями пізнання, а виокремлені індивідуальні творчі шляхи та загальні тенденції відтворення таких елементів художнього коду автора закладають основу для випрацювання як позиції науковця, так і творчого кредо майстра в майбутніх українськомовних перекладах малоперекладених п'єс В.Шекспіра чи нових перекладацьких прочитаннях вже існуючих робіт драматурга.

Практична цінність дисертаційного дослідження полягає у тому, що його результати можна використати у викладанні теорії та практики перекладу, інтерпретації драматичного тексту, порівняльної стилістики української та англійської мов, порівняльному літературознавстві, історії літератури Великої Британії і США, на практичних заняттях та семінарах із теорії та практики художнього перекладу. Рецензоване дослідження також пропонує перекладачам драматичних творів готові зразки поглибленого

аналізу першотвору та практичних методів використання теорії знаків в перекладацьких студіях.

Відповідно до завдань дослідження логічно побудована і сама робота, що налічує три розділи – теоретичний, методологічний і практичний – з висновками до кожного з них. У першому розділі *«Семіотика драматичного тексту в перекладі: теоретичний аспект»* висвітлено теоретичні передумови та засади аналізу перекладу драматичного тексту з позиції семіотики. Доведено, що драма оперує образами, тому знак необхідно розглядати з позицій його референційних властивостей (заряду абстрактності). Запропоновані авторкою індексальні, іконічні і символічні знаки (за Ч.Пірсом) забезпечують високу образність ідіостилістичних семіотично навантажених одиниць в текстовому просторі драми. Вивчаючи драматичний переклад в контексті культурного трансферу (за Е.Фішер-Ліхте), Г.В.Лебедева аналізує поняття коду культури, під яким, услід за С.Толстой, розуміє як змістовну область культури, так і набір мовних засобів, які дозволяють вербалізувати картину світу. Відтак, у процесі аналізу текстів (у тому числі й драматичних) мовою оригіналу з метою перекладу, варто брати до уваги ті мовні одиниці, особливі значення яких привнесені в них саме культурним кодом, до якого вони належать (одиниці «марковані» культурним кодом).

Другий розділ *«Методологічне підґрунтя дослідження авторського художнього коду драматичного тексту в перекладі»* містить виклад засадничих методологічних положень дослідження авторського художнього коду драматичного тексту в перекладі, зокрема класичну та семіотичну методології аналізу перекладів. Вартує на увагу положення авторки про те, що значення семіотично навантажених одиниць реалізуються на тому ж рівні тексту, що й значення вербалізованих одиниць культурного коду, – як знаки підвищеної образності. Таким чином, в основі семіотично навантаженої одиниці закладено знак, референційний потенціал якого (референція як механізм породження значення) здатен слугувати автору матеріалом для

надання образності твору, засобами якої він ефективно реалізовує свій задум. Крім того, у цьому ж розділі обґрунтовуються такі ключові для дослідження поняття, як авторський художній код та індивідуально-перекладацький код. Підсумовуючи теоретико-методологічні результати, Г.В.Лебедева окреслює перекладацькі підходи до відтворення компонентів художнього коду автора цільовою мовою, релевантність/ нерелевантність використання тих чи інших стратегій перекладу, визначення труднощів, що спіткають перекладачів під час реконструкції семіотично навантажених одиниць засобами мови перекладу.

Третій розділ *«Художній код В.Шекспіра як об'єкт перекладацького відтворення»* присвячено формам реалізації художнього коду драматурга в п'єсах «Отелло», «Макбет» і «Сон літньої ночі» та, відповідно, способам їх відтворення в українських перекладах. Оригінали п'єс проаналізовано з метою виокремлення в них характерних для В. Шекспіра семіотично навантажених одиниць згідно з визначеними критеріями пошуку. З огляду перекладознавчого аналізу нетривіальним убачається положення авторки про те, що умовна структура авторського художнього коду є універсальною, але одночасно й унікальною за рахунок своєї наповненості неповторними, притаманними лише конкретному автору семіотично навантаженими одиницями. Іншими словами, художній код автора може бути універсальним з позиції структури (форма), однак, унікальним за своєю наповненістю (зміст) з огляду на індивідуальність картин світу кожного окремого автора. Звідси логічним видається висновок про те, що варіативність картин світу перекладачів зумовлює варіативність інтерпретацій аналізованих знаків, що вкотре відсилає нас до ідеї нескінченного семіозису.

В межах своїх індивідуально-перекладацьких кодів, деякі перекладачі інтерпретують елементи художнього коду В. Шекспіра суто через призму власної домінанти, тобто спрямовуючи свій фокус уваги на відтворення тих семіотично навантажених одиниць, які вони вважають найважливішими в текстовому просторі оригіналу. Фактично, як стверджує авторка, діалог

перекладача та автора розгортається в межах перекладу-металепсису, де хроноспецифіка оригіналу впливає на нейтральність і сучасність звучання мови перекладу для потенційного читача.

Безперечно, рецензоване дослідження є самостійним і завершеним та демонструє високий науковий і методичний рівень, а актуальний на сьогодні семіотичний підхід, який так унаочнено продемонструвала Г.В.Лебедева, викликає певні міркування, а також питання дискусійного характеру:

1. У назві роботи і, відповідно, предметом дослідження заявлено про «відтворення авторських художніх кодів» (у множині), натомість об'єктом слугує «художній код В.Шекспіра» (стор.20) – в однині. Так само в корпусі роботи більшістю випадків використовується цей термін також в однині. Звідси виникає логічне питання: як само корелюють ці терміни з огляду мети і завдань розвідки? Крім того, авторка розглядає поняття театрального коду (стор.35-36), запропонованого німецькою театрознавицею Е. Фішер-Ліхте, що включає сам знак, а також синтаксичний, семантичний і прагматичний коди, які і формують семіозис драми, або *знакоутворення*. І якщо переклад з огляду семіотики – це вже «зона *інтерпретації* знаків» (О.Ребрій), як співвідносяться поняття театрального коду, драматичного коду (зокрема, стор.84) і авторського художнього коду?

2. У методологічному Розділі 2 згадується і семіотичний метод, але, як на мене, його роль у дослідженні прописана дещо абстрактно як-от на стор.93: «саме завдяки використанню семіотичного методу текстовий простір драматичних текстів постав перед нами ще й як простір культурний – шляхом залучення до цього дослідження корпусу лінгвокультурологічних знань з характерними для нього кодами, їх архетипічною основою, яка, на наше переконання, повинна обов'язково враховуватись під час перекладу драматичних текстів». Хотілося б отримати більш детальний методологічно обґрунтований приклад застосування семіотичного методу до практичного матеріалу дослідження. У підрозділі 2.2. авторка проводить аналогію між семіотично навантаженою одиницею та вербалізованою одиницею

культурного коду і надає припущення про те, що «значення семіотично навантажених одиниць будуть реалізовуватись на рівні тексту приблизно в тій же площині, що й значення вербалізованих одиниць культурного коду – як знаки підвищеної образності». Оскільки це одне із ключових положень рецензованої розвідки, необхідним, на мій погляд, є уточнення «рівня тексту» і «приблизної площини», де функціонують аналізовані одиниці.

3. У підрозділі 3.1. Г.В.Лебедева надає детальні, теоретично обґрунтовані міркування щодо дифузії жанрів як домінувальної ознаки неоднозначності драм В.Шекспіра. З цим важко не погодитись, адже його твори демонструють високий рівень взаємопроникнення епосу й драми в межах єдиного текстового простору. Не викликає жодних сумнівів і запропоноване авторкою вивірене положення про те, що дифузійність шекспірових п'єс пояснюється не лише змішуванням жанрових кодів, але й інтертекстуальним характером текстів драматурга, а надто наявністю такого ідіостилістичного різновиду інтертекстуальних маркерів, як автоінтертекстуальні. Але питання полягає в тому, чи продемонстрував перекладознавчий аналіз матеріалу дослідження зони перекладацьких труднощів, пов'язаних саме з відтворенням у перекладі зазначених «генераторів смислів»?

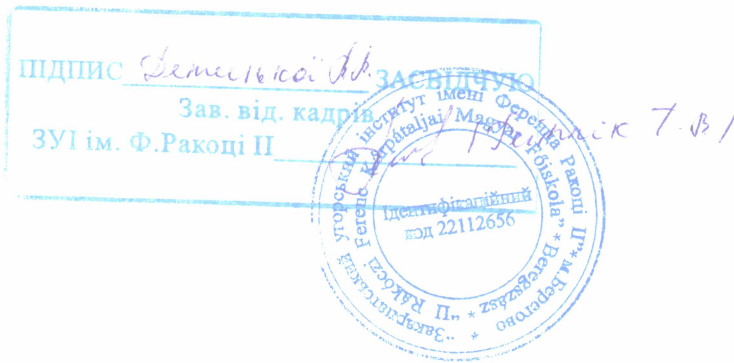
Основний зміст дисертації викладено в 13 наукових публікаціях, із них 4 статтях – у наукових фахових виданнях України, 2 статтях – у зарубіжних спеціалізованих виданнях, 3 статтях – в інших виданнях, а також у тезах доповідей на 4 наукових конференціях. Одну статтю написано у співавторстві з науковим керівником.

На підставі детального ознайомлення з текстом дисертації, авторефератом та публікаціями автора вважаю, що дисертаційне дослідження «Відтворення авторських художніх кодів в українських перекладах п'єс В.Шекспіра «Отелло», «Макбет» і «Сон літньої ночі» за змістом та оформленням відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24

липня 2013 року № 567, зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 607 від 15.07.2020 р., а її авторка, Лебедева Ганна Вікторівна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.16 – перекладознавство.

Офіційний опонент:
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри філології
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

Демецька В.В.

Зідрук одержано 30.04.2021р.

Зменш секретар спіжари Мр. Г. Г. Морозова